

Holocaust-tentoonstelling in Rijswijk: inleiding

Deze tentoonstelling is gemaakt in het kader van de Holocaust-herinneringsmaand. Dit jaar staat in het teken van 80 jaar vrijheid en in januari herdenken we in Nederland de Holocaust. In Rijswijk is ervoor gekozen om met een tentoonstelling de verhalen van de Joodse gemeenschap in Rijswijk tijdens de Tweede Wereldoorlog in beeld te brengen. We herdenken de slachtoffers door hun verhalen een stem te geven.

Deze tentoonstelling nodigt je uit om stil te staan bij een belangrijk stuk van onze geschiedenis. Ontdek hoe de maatregelen tegen Joden hun levens veranderden, lees de persoonlijke verhalen van kwetsbare groepen en leer over de Rijswijkse kinderboekenschrijfster Ida Vos. Sta stil bij het lot van de familie Van Praagh, van wie velen niet terugkeerden. Reflecteer op de betekenis van onderscheidingen en de symboliek van struikelstenen.

Neem een moment om te herinneren, te herdenken en samen het verleden niet te vergeten.

Wat was de Holocaust en wie werden er vervolgd?

De Holocaust was de systematische Jodenvervolging en genocide door de nazi's en hun bondgenoten voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de Holocaust vermoordden de nazi's bijna 6 miljoen Europese Joden. De moorden vonden grotendeels plaats in de gaskamers van onder andere vernietigingskampen Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Belzec, Sobibor en Chełmno in het bezette Polen en bij massa-executies door *Einsatzgruppen*, gewapende groepen die belast werden met het doodschietsen van Joden.

De nazi's waren aanhangers van de Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP), onder leiding van Adolf Hitler. Zij zagen Ariërs als *Übermensen*, als mensen die boven alle andere mensen stonden. Zij streefden ernaar om alle mensen die niet aan hun ideaalbeeld voldeden, de *Untermensen*, uit de maatschappij te verwijderen. Vanuit die gedachte werden mensen gearresteerd zonder dat zij een misdaad hadden begaan, maar alleen om wie ze waren of welke levensovertuigingen ze hadden. Na arrestatie volgden voor veel van deze mensen martelingen, deportatie en de dood.

Dit wereldbeeld trof in de eerste plaats Joden. Joden werden door de nazi's beschouwd als de oorzaak van veel ellende in de wereld, als verraders van het Duitse volk en als onbetrouwbaar. Om die reden werden zij vervolgd, gevangengenomen, gedeporteerd en vermoord. De term Holocaust wordt gebruikt voor de genocide op de Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Ook andere groeperingen zoals Roma en Sinti, communisten, Jehova's getuigen en homoseksuelen werden vervolgd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Roma en Sinti werden net als Joden als *Untermensen* gezien en systematisch vervolgd. Communisten werden gezien als grootste bedreiging voor de Duitse maatschappij en cultuur. Zij werden vervolgd vanwege hun politieke opvattingen, maar ook omdat zij vaak actief waren in het verzet. Jehova's getuigen werden niet vervolgd vanwege hun religieuze overtuiging en levenswijze,

maar omdat zij de wereldlijke macht niet erkennen. Alle macht over mensen ligt volgens hen in de handen van God. Zij werden vervolgd omdat ze de macht van de nazi's niet erkenden. Homoseksualiteit werd sterk afgekeurd en verboden door de nazi's vanwege het geloof in de *Übermensch*. Het "Arische ras" moest zich zo snel mogelijk voortplanten, omdat dat ras het sterkste was volgens de nazi's. Seksueel contact dat niet kon leiden tot voortplanting werd daarom verboden.

Mensen met een fysieke, geestelijke of verstandelijke beperking werden door de nazi's eveneens gezien als minderwaardig. Zij mochten in sommige gevallen vermoord worden. De nazi's zagen deze mensen als een bedreiging voor de gezondheid, de kracht en het voortleven van het hele Duitse volk. Ze konden niet werken en de verzorging van deze mensen kostte volgens de nazi's teveel geld. Er wordt geschat dat er in dit "project", genaamd Aktion T4, tussen de 130.000 en 220.000 mensen met een beperking gedood zijn.

De nazi's hebben heel veel mensen vermoord tijdens de Tweede Wereldoorlog, om wie zij waren, vanwege hun levensovertuigingen of hun beperking. Het leed dat al deze mensen is aangedaan mogen wij niet vergeten.

De Holocaust in Rijswijk

Deze tentoonstelling gaat over de geschiedenis van de Holocaust in Rijswijk. Na de inval van de Duitsers in Nederland in 1940 werd de vrijheid van Joden steeds verder ingeperkt. In februari 1941 moesten alle Joden geregistreerd worden. In Rijswijk kregen 300 mensen een aantekening op hun persoonsbewijs vol-Jood te zijn, 80 inwoners werden als half-Jood bestempeld. De maatregelen verergerden daarna, zo mochten kinderen niet meer naar hun eigen school en waren Joden niet meer welkom in cafés, parken, zwembaden en de bibliotheek. In 1942 moesten alle Joden verplicht een davidsster dragen. Vanaf dat jaar werden Joden opgeroepen om zich te melden, zogenaamd om in Duitsland of het oosten van Europa te gaan werken. Veel Joden meldden zich vrijwillig. Een ander deel meldde zich niet of dook onder. Tussen november 1942 en april 1943 vonden vrijwel dagelijks arrestaties plaats. In totaal werden in de Haagse regio 2.000 woonhuizen van Joodse Nederlanders ontruimd.

Van 1940 tot 1945 woonden ruim 500 Joden voor korte of langere tijd in Rijswijk. Daarvan heeft ongeveer de helft de oorlog niet overleefd. Verreweg de meesten van hen zijn tussen 1942 en 1943 vermoord in concentratiekampen in Oost-Europa, met name in Auschwitz en Sobibor.

Referenties inleiding

- 1) Wikipedia, Holocaust, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Holocaust>.
- 2) Nationaal Monument Oranjestad, <https://www.oranjestad.nl/>.
- 3) Wikipedia, Homoseksualiteit in Nazi-Duitsland, https://nl.wikipedia.org/wiki/Homoseksualiteit_in_nazi-Duitsland.
- 4) Anne Frank Stichting, Moord op gehandicapten, <https://www.annefrank.org/nl/timeline/211/moord-op-gehandicapten/>.
- 5) Historiek, "Aktion T4" – Het nazi-eugenetica programma, <https://historiek.net/aktion-t4-het-nazi-eugenetica-programma/134691/>.
- 6) Lizette de Koning, *Verhalen van Rijswijk: De Canon* (Stichting Rijswijkse Historisch Projecten, 2007).
- 7) Gemeentearchief Rijswijk, *Geschiedenis van Rijswijk* (Rijswijk, 1997).